

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA FILOZOFIJU

**INTEGRACIJA I PRILAGODBA IMIGRANATA U DRUŠTVO
I KULTURU STRANE ZEMLJE**

Studentice: Meri Stošić i Marija-Paola Paulić

Kolegij: Filozofija politike

Mentor: dr. sc. Nebojša Zelić

Rijeka, 1. 8. 2019.

Sadržaj

Uvod.....	1
Socijalna isključenost imigranata.....	2
Zašto imamo dužnost prihvatiti izbjeglice i imigrante?	6
Socijalna uključenost imigranata	7
Multikulturalizam.....	9
Zaključak	12

Uvod

Od najstarijih vremena migracija, definirana kao seoba stanovništva s jednog područja na drugo ili iz jedne zemlje u drugu, sastavni je dio života mnogobrojnih ljudskih zajednica. Nakon otkrića američkog kontinenta, ali i ostalih dijelova svijeta, stanovništvo Europe počelo se iseljavati na gotovo sve kontinente, a vrhunac iseljavanja iz Europe dogodio se tijekom 19. i u prvim godinama 20. stoljeća. Međutim, posljednjih nekoliko desetljeća migracijski tokovi su se okrenuli i danas je zapadna Europa postala odredište za brojne imigrante. Razlog tome je gospodarska obnova Europe koja je uslijedila nakon Drugog svjetskog rata koja je uključivala dolazak radne snage iz inozemstva. Posljednjih nekoliko godina govori se o europskoj migracijskoj krizi čiji je uzrok sve veći priljev ljudi koji su pobjegli u Europu od sukoba, straha, progona i siromaštva u svojim zemljama. To se prvenstveno odnosi na zemlje Bliskog Istoka i Afrike. Dolazak ili samo privremeno zadržavanje novih i različitih naroda izaziva mnoge promjene i reakcije kod pojedinaca pa i kod čitave zajednice zemlje domaćina.¹ U ovome radu bavimo se problemima i izazovima socijalne integracije migranata u društvo i kulturu strane zemlje. Analizirat ćemo neke aspekte socijalne isključenosti imigranata i razloge istih, a onda ćemo se posvetiti rješenju tog problema, a to je socijalno uključivanje. Tu ćemo govoriti o multikulturalnosti koja je važan element socijalnih politika koje nastoje provesti mjere socijalne integracije.

Prije svega, jedan od preduvjeta za socijalnu integraciju imigranata je taj da se integraciju shvati kao dvosmjernan proces u kojem postoji obostrana otvorenost. To znači da bi u tom procesu u podjednakoj mjeri trebali sudjelovati kako imigranti tako i domaće stanovništvo. S jedne strane, imigranti bi trebali biti spremni prihvatiti i sudjelovati u procesima uključivanja koje provode državne politike (naravno, podrazumijevamo da su ti procesi moralno i društveno prihvatljivi), poštovati pravila i vrijednosti društva u koje useljavaju, a s druge strane veliku ulogu igra otvorenost domaćeg stanovništva, njihovi stavovi i predrasude prema imigrantima. Integraciju treba shvatiti kao interakciju imigranata i društva primitka u kojoj se prihvaćaju, razmjenjuju i poštuju različitosti. Što se tiče državnih politika, postoji podjela na asimilacijske i pluralističke politike. Kod asimilacijskih politika integracija je shvaćena kao jednosmjernan proces u kojemu domaće društvo treba ostati nepromijenjeno. Drugim riječima, etničke manjine bi se trebale prilagoditi dominantnoj

¹ Haramija, P., Trošelj Miočević, T. 2018. Religija i ekonomska integracija migranata u Europskoj Uniji. *Ekonomska misao i praksa* 1: 335-374.

zajednici i ne utjecati niti biti razlog za promjene ili novosti u kulturi te zajednice.² Primjer takve politike je onaj gradonačelnika Montreala koji je odbio pripadnike muslimanske vjeroispovijesti kada su predložili da se iz školskih jelovnika izbaci svinjetina jer je smatrao da se manjina treba prilagoditi običajima i kulturi većine.³ Mi ćemo se u ovome radu ipak baviti pluralističkim politikama koje nastoje etničkim manjinama osigurati pravo na različitost i koje brinu o tome da društva useljenika sudjeluju te uživaju ista prava kao i domaće stanovništvo kako bi njihova prilagodba bila što uspješnija.

Socijalna isključenost imigranata

Socijalna isključenost imigranata veliki je socijalni problem u Europi i u svijetu. Zemlje koje ne uspijevaju osigurati potrebne preduvjete za socijalnu integraciju imigranata uzrokuju socijalnu isključenost koja dovodi do emocionalnih i ekonomskih poteškoća imigranata. Socijalna isključenost društveno je uvjetovana. Imigranti ne poznaju jezik zemlje u koju su došli i to ih ograničava u pristupu obrazovanju, zapošljavanju i svim drugim postupcima integracije u neko društvo. Oni tako postaju ranjiva skupina jer su suočeni sa situacijama u kojima su u neravnopravnom ekonomskom, političkom i socijalnom položaju u odnosu na domaće stanovništvo.

Osnovni problemi koji se spominju u okviru migracijske krize jesu upravo reakcije domaćeg stanovništva na dolazak imigranata. Naime, ono nerijetko smatra kako stranci zauzimaju radna mjesta i stambene prostore, strahuje od gubitka nacionalnog identiteta u okružju stranih i nepoznatih kultura, a često je i religija imigranata prepreka njihovoj integraciji. Usporedno sa svim navedenim problemima, jačaju i predrasude i stereotipi te se oni manifestiraju kroz svakodnevni život.

Neosporno je da migracije imaju transformacijske posljedice, kako za same imigrante tako i za društva u koja oni ulaze. Kulturne posljedice migracija najkontroverznije su upravo u zapadnoj Europi. U tom kontekstu gotovo je uvijek riječ o tome da dolazak imigranata

²Čačić-Kumpes, J., Gregurović, S. 2012. Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju* 42 (3): 305-336.

³Tecilazić Goršić, A. 2017. Socijalna integracija azilanata i izbjeglica u hrvatsko društvo. *Ljetopis socijalnog rada* 24 (3): 437-451.

potencijalno mijenja društvo domaćina. Često se događa da se kod domaćeg stanovništva stvara osjećaj kulturne prijetnje kada dolaze u kontakt s imigrantima koji se percipiraju kao kulturno drukčijima. Ljudi uglavnom svoju vlastitu kulturu vide kao superiorniju od drugih kultura pa to može biti razlog više za socijalnu isključenost imigranata.⁴U nekim zemljama postoji dominantna ideja kako multikulturalizam ugrožava integritet i koheziju postojeće nacionalne kulture i zbog toga bi promoviranje istog trebalo biti smanjeno ili čak u potpunosti napušteno. Primjerice, Will Kymlicka, najpoznatiji teoretičar multikulturalizma, smatra kako je stabilna kulturna pripadnost važna za autonomno i slobodno djelovanje pojedinca te ona ne smije biti ugrožena. Još jedan britanski političar i zagovornik multikulturalizma, Bhikhu Parekh, kritizirao je razumijevanje integracije kao jednosmjernog procesa u kojemu sam imigrant provodi taj proces, dok se domaće društvo od istoga treba izolirati. Ova dva autora naglašavaju kako je očuvanje vlastite kulture važno i vrijedno za svakog čovjeka, a ako se multikulturalizam ne podrži, onda su imigranti u ostvarivanju tog dobra suočeni s poteškoćama upravo zbog diskriminacije i brojnih drugih problema na koje nailaze.⁵

Razmotrit ćemo neke oblike negativnog priznavanja u praksi kao što su stereotipi i predrasude koje imigranti teško zaobilaze. Nerijetko u društvima u koja dolaze migrantske skupine postoje rasistički stavovi, predrasude i antagonizam prema imigrantima i njihovoj kulturi. Najveći problem s kojim se suočavaju imigranti su jačanje stereotipa i predrasuda te marginalizacija. Konflikti koji se stvaraju između imigranata i domaćeg stanovništva često su karakterizirani neugodnim situacijama poput rasizma i ksenofobije koje negativno utječu na sve sfere života imigranata. Uzrok toga su predrasude, oblici društvenog ponašanja koje se sastoje od određenih uvjerenja i emocija koje su uvijek negativno usmjerene prema nekoj različitoj grupi. Kada stanovništvo zemlje primitka nije otvoreno prema mogućnosti integracije imigranata u njihovu zajednicu te se osjete ugroženima, tada se predrasude i diskriminacija prema ranjivoj skupini javlja kao način održavanja socijalne kontrole. Rasizam i ksenofobija utemeljeni su na predrasudama. Rasizam je, slično kao i ksenofobija, negativan i neprijateljski odnos prema nekoj drugoj skupini ljudi. Neka od njihovih glavnih obilježja su

⁴Čačić-Kumpes, J., Gregurović, S. 2012. Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju* 42 (3): 305-336.

⁵Shorten, A. (2010.) "Linguistic Competence and Citizenship Acquisition", u: Calder, G., Cole, P., Seglow, J. (ur.) *Citizenship Acquisition and National Belonging. Migration, Membership and the Liberal Democratic State*. London: Palgrave Macmillian.

optužbe, ponižavanje, socijalna izolacija i nasilje.⁶ Najsvježiji primjeri tiču se načina na koji su doseljenici islamske vjeroispovijesti predstavljeni u medijima i u političkom diskursu. Tako je, primjerice, švicarski zakon zabranio gradnju novih minareta s ciljem da naprosto ograniči vidljivost postojanja muslimanske zajednice u Švicarskoj te da ograniči njihov pristup javnom prostoru. Smatra se da nema izravnijeg načina od ovoga da se imigrantima muslimanskog podrijetla prenese poruka da nisu dobrodošli te da islam ne može biti dio švicarskog nacionalnog identiteta. Očito je kako je takva praksa negativnog priznavanja nespojiva s demokratskim etosom koji nastoji sve građane, ma kojeg oni podrijetla bili, uključiti kao punopravne članove političke zajednice.

Još jedan u nizu problema za imigrante je negativno priznavanje prema kriteriju religijskog opredjeljenja. Naime, u zapadnim europskim društvima vlada sekularizam te se na religiju gleda kao na osobno opredjeljenje, privatnu sferu pojedinca. Liberalne demokracije poštuju vjersku slobodu pojedinca, no događaju se poteškoće u prepoznavanju legitimnosti uloge religije u javnom životu i kolektivnom identitetu. Europska se društva ne suprotstavljaju privatnom izražavanju religije, poštuju to ljudsko pravo, ali je problematično kolektivno iskazivanje religije, posebice islama kao imigrantske religije. Veliki broj imigranata dolazi u Europu upravo iz zemalja Bliskog Istoka, južne Azije, Afrike i Balkana gdje je u većoj mjeri rasprostranjen islam. Potrebno je istaknuti da, iako su brojni imigranti muslimani, među imigrantima ima i drugih religijskih skupina. Razlozi zbog kojih nastaju konflikti između europske i islamske kulture mogli bi biti sljedeći: različito shvaćanje slobode izražavanja, prava žena i odvojenosti države i crkve. Muslimanima je teško praviti razliku između religijskog i svjetovnog, sekularnog. Različitosti između europske i muslimanske kulture nisu uvijek u sukobu ili konfliktu, no postoje neusklađenosti. U europskom društvu prihvaća se sloboda izražavanja i tolerancija različitosti pa tako i otvoreno kritiziranje religije jer je kritika dio demokratskog procesa. S druge strane, islam strogo osuđuje propitivanje i uplitanje u svoje religijske istine.

Postavlja se pitanje predstavlja li sekularizam prepreku koja otežava integraciju imigranata u europska društva i uzrokuje li diskriminaciju s kojom se imigranti susreću?

U članku *Religija i ekonomska integracija migranata u Europskoj Uniji*, Haramija navodi kako se u zapadnoj Europi, religija imigranata smatra preprekom u procesu adaptacije i

⁶Oklobdžija M., 1991.Imigranti i društvo useljenja (problematika društvenih interakcija).*Migracijske teme* 7 (3-4): 259-275.

izvorom sukoba s običajima i institucijama države u koju imigranti dolaze. Objašnjava kako je integracija pripadnika islamske religije posebno problematična jer se njih povezuje sa socijalno manje poželjnim osobinama poput siromaštva, nezaposlenosti i niskim stupnjem obrazovanja. Haramija ističe da neovisno o tome kojoj religiji imigranti pripadaju, različitost religija se u zapadnoj Europi ne prihvaća tako dobro kao što se na primjer prihvaća u SAD-u. U zapadnoj Europi se društvene i kulturne aktivnosti temeljene na vjeri često ne smatraju legitimima, a to je posljedica sekularizma koji dominira u Europi. Za razliku od Europe, u SAD-u religija ima važnu ulogu u procesu integracije imigranata. Neovisno o tome kojoj religiji imigranti pripadali, religija je općenito znatno bolje prihvaćena u SAD-u nego u zapadnoj Europi. Tako se od imigranata ne očekuje da zadrže svoj jezik ili nacionalnost, oni postaju Amerikanci, ali se očekuje da zadrže svoju vjeru. U SAD-u su kolektivni vjerski identiteti bili relevantni za društveni pluralizam.

Imigranti koji se nalaze u tuđoj domovini s velikim naporom i mnogobrojnim poteškoćama prolaze kroz proces prilagodbe te imaju potrebu osjećati pripadnost i uključenost u nepoznatom okružju. Religija je dio identiteta, utječe na različite dimenzije života pojedinca, povezana je s vjerovanjima, moralnim načelima i običajima odnosno vjerskim praksama. Iz tog razloga religija imigrantima predstavlja poznato kulturno okružje, omogućuje im da uz druge imigrante pripadaju toj mreži uzajamne podrške. Vjerska pripadnost pruža neku vrstu emocionalnog utočista i osjećaj sigurnosti, a to doprinosi psihološkom osnaživanju i prilagodbi imigranata. Osim toga, osoba koja je vezana uz svoju vjeru i koja ima slobodu prakticirati ju, bit će manje sklona devijantnom ponašanju i kriminalu. Prakticirajući vjeru, osoba izgrađuje vrline potrebne za pridržavanje moralnih načela. I sam Adam Smith, poznati ekonomist i etičar, smatrao je kako gospodarstvo i tržišne aktivnosti u državi mogu biti uspješno realizirani ako se temelje na moralu dobrobiti.⁷

U Europi postoje prepreke koje otežavanju potpunu integraciju imigranata, međutim, u tom procesu adaptacije osim usmjerenosti na prevladavanje kulturnih razlika potrebno je voditi računa i o ekonomskoj integraciji kao o neizostavnom elementu kulturne integracije. Obrazovanjem i zapošljavanjem imigranata pruža im se mogućnost osamostaljivanja i lakše kulturne integracije u društvo. Čovjek koji je zaposlen razvit će osjećaj pripadnosti zajednici i

⁷ Haramija, P., Trošelj Miočević, T. 2018. Religija i ekonomska integracija migranata u Europskoj Uniji. *Ekonomska misao i praksa* 1: 335-374.

neće se osjećati odvojenim od društva, a i ostvarivat će komunikaciju s drugim ljudima. Komunikacija je, naravno, preduvjet za kulturnu integraciju svake osobe.⁸

Ono što, u namanju ruku, možemo zaključiti na temelju svih prethodno navedenih kriterija isključenja je da su oni moralno nedopustivi. Niti jedna država ne može legitimno isključiti potencijalne imigrante na temelju njihove rase, etničke pripadnosti ili religije.⁹

Zašto imamo dužnost prihvatiti izbjeglice i imigrante?

Jedan od vodećih političkih teoretičara i filozofa koji se bavi problematikom imigracije te je zagovornik otvorenih granica, Joseph Carens, u svojoj je knjizi *The Ethics of Immigration* iz 2013. godine naveo nekoliko razloga zbog kojih imamo dužnost priznati imigrante i osigurati im mirnu i stabilnu integraciju. Kratko ćemo izložiti te razloge.

Prvi razlog je uzročna veza. "Imamo obavezu prihvatiti imigrante jer su djelovanja svih, pa tako i naše države na neki način doprinijela tome da imigranti više nisu sigurni u svojim zemljama."¹⁰ Tako primjerice Sjedinjene Američke Države imaju obavezu prema afganistanskim i iračkim izbjeglicama čiji su životi ugroženi upravo zbog njihove suradnje s Amerikancima tijekom ratovanja. Osim ratova, ljudi su prisiljeni odlaziti i zbog globalnog zatopljenja i promjena u okolišu. Upravo najbogatije države svijeta snose odgovornost za te promjene jer one najvećim dijelom zagađuju okoliš pa imaju dužnost prihvatiti ljude koji napuštaju područja koja su pogođena takvim promjenama.

Drugi izvor obaveze primanja imigranta je humanitarna briga. "Izbjeglice imaju hitnu potrebu za sigurnim mjestom za život i mi smo u mogućnosti pružiti im takvo mjesto."¹¹ Takav moralni stav proizlazi iz različitih svjetovnih i vjerskih načela. Naprosto postoji u nama osjećaj obaveze da pomognemo ljudima u oskudici i trebamo taj osjećaj slijediti.

⁸Haramija, P., Trošelj Miočević, T. 2018. Religija i ekonomska integracija migranata u Europskoj Uniji. *Ekonomski misao i praksa* 1: 335-374.

⁹H.Carens. J. 2013. *The Ethics of Immigration*. New York. Oxford University Press.

¹⁰ Carens 2013, str. 195.

¹¹ Carens 2013, str. 195.

Treći razlog povezan je s normativnim pretpostavkama modernog državnog sustava. Suvremeni državni sustav organiziran je na način da svaka suverena država posjeduje vlast i kontrolu nad onime što se događa unutar njezinog teritorija te je svakom ljudskom biću, po njegovom rođenju, dodijeljena jedna takva država. Međutim, iako većina ljudi može biti zadovoljna stanjem u državi u kojoj je rođena, imigranti, iz različitih razloga, nisu zadovoljni. Stanje u njihovoj državi ih je na neki način iznevjerilo te stoga dužnost prihvatanja imigranata može biti shvaćena kao odgovornost svih država da isprave neuspjehe socijalnih institucija. Svaka socijalna institucija će stvoriti određene probleme, ali kolektivna odgovornost svih država je da predvidi te probleme te izgradi rješenja. Ako su neki ljudi rođeni u država u kojima se nalazi izvor tih problema, onda su druge države dužne osigurati tim ljudima sigurno utočište.¹²

Socijalna uključenost imigranata

Jedan od najvećih izazova upravo je socijalna uključenost imigranata koja obuhvaća različita područja njihova osnaživanja i multikulturalnu dimenziju ovog socijalnog problema. U procesu integracije potrebno je također podizati svijest zajednice u koju se imigranti uključuju kako bi se ojačao sustav podrške za socijalnu integraciju i stvorio odnos povjerenja između imigranata i domaćeg stanovništva. Time se razvija multikulturalna dimenzija integracije koje omogućava bolje razumijevanje između dviju strana uključenih u proces integracije. Multikulturalnost socijalne integracije imigranata treba biti prisutna i u kreiranju socijalnih politika i u provedbi mjera socijalne integracije. Građani Zapadne Europe žive u multi-kulturnim i multi-etničkim društvima i stoga je važna borba za jednakost manjina bez gubitka kulturalnog identiteta društva zemlje primitka i neprihvatljiva je alijenacija i izolacija različitih kulturnih skupina.¹³

U slučajevima u kojima imigranti nemaju namjeru trajno ostati u novom okruženju može se primijetiti njihov pasivan odnos prema zemlji u koju dolaze pa se tako ne trude učiti jezik domaćeg stanovništva, ne pokušavaju razumjeti kulturu zajednice i time se povećava njihova izolacija, marginalizacija i diskriminacija. Međutim, kada se imigranti duže ili trajno zadrž

¹²H.Carens. J. 2013. *The Ethics of Immigration*. New York. Oxford University Press. str. 196.

¹³Oklobdžija M., 1991. Imigranti i društvo useljenja (problematika društvenih interakcija). *Migracijske teme* 7 (3-4): 259-275.

takav pasivan pristup neophodno je odbaciti, ponašanje imigranta mora se mijenjati kako bi oni počeli sudjelovati u društvenom životu i integrirali se u zajednicu. Naime, kada imigranti ostaju u novom okruženju usmjereni su na radne i životne prilike u novoj zemlji.¹⁴

Kultura je sastavni dio svakog pojedinca stoga je odgovornost socijalne politike i socijalnog rada da budu u stanju prepoznati specifičnosti kulturalnih, rasnih, etničkih, religijskih, rodnih ili društveno-ekonomskih različitosti imigranata. Socijalni djelatnici i domaće stanovništvo trebali bi raditi na razumijevanju kulture iz koje dolaze useljenici te bez predrasuda i osuda prema vrijednosnom sustavu drugačijih kultura pokušati povezati i integrirati različitosti. Društvo imigrantima treba pružiti mogućnost učenja jezika, školovanja, osposobljavanja za integraciju na tržište rada. Imigrantima je potrebno osigurati sigurne uvjete za život kako bi mogli sudjelovati u društvu. Nisu pritom zanemarivi podaci prema kojima nedostatak socijalnih potpora i mogućnosti ulaska na tržište rada te lišenost pristupu obrazovanja može dovesti do negativnih društvenih posljedica od kojih je najpogubniji kriminal. Dakle, kako bi program integracije bio što efikasniji potrebno je uključiti različite dimenzije integracije pa bi takodržava kroz djelovanje ministarstava trebala osigurati sigurne uvjete za život pružajući zdravstvenu zaštitu, smještaj, besplatan tečaj jezika i sve ostalo što bi omogućilo daljnji napredak u pogledu obrazovanja, zapošljavanja i općenito integracije u društvo.¹⁵

Obrazovanje je jedna od ključnih mjera u osnaživanju imigranata. Naime, obrazovanje ima ključnu ulogu u socijalnoj integraciji imigranta jer utječe i na same imigrante i na društvo u koje se integriraju. Nedostatak mogućnosti obrazovanja usko je povezan s problemom socijalne isključenosti. Nepoznavanje jezika onemogućava komunikaciju između imigranata i domaćeg stanovništva, njihovu interakciju, integraciju imigranata i prilagodbu novoj zajednici. Besplatno učenje jezika neophodno je za otklanjanje jezičnih barijera te, osim što omogućava komunikaciju s ostalim članovima zajednice, imigrantima pruža osjećaj sigurnosti te ih psihološki osnažuje. Sustav obrazovanja otvoren za imigrante izuzetno je važan kako bi se mogle pokazati i priznati kvalifikacije i kompetencije s kojima imigranti dolaze, što bi olakšalo integraciju i pospješilo njihove izgleda za izlazak na tržište rada. Potrebno je razviti sustav usmjeren na uključivanje imigranata putem kojeg će se vrednovati njihova zanja i vještine jer upravo adekvatan sustav obrazovanja omogućio bi njihov nastavak

¹⁴Oklobdžija M., 1991. Imigranti i društvo useljenja (problematika društvenih interakcija). *Migracijske teme* 7 (3-4): 259-275.

¹⁵Tecilazić Goršić. A. 2017. Socijalna integracija azilanata i izbjeglica u hrvatsko društvo. *Ljetopis socijalnog rada* 24 (3): 437-451.

obrazovanja i osposobljavanje za pristup tržištu rada kako bi si osigurali uvjete za kvalitetniji život.¹⁶

Ovim mjerama integracije imigranata u zajednicu potiče se njihova psihološka, socijalna, ali i ekonomska stabilnost i samostalnost. Da bi se imigranti mogli uspješno uključiti u novi ambijent potrebno je da kroz prilagođene programe sustava obrazovanja uz poznavanje jezika, upoznaju i razumiju specifičnosti društva, kulture, povijesti i političke strukture zajednice.¹⁷

Multikulturalizam

Multikulturalizam je pojam koji se često spominje u posljednjih nekoliko godina, osobito kada se govori o kulturnim, socijalnim i religijskim različitostima među ljudima i narodima. Potrebno je, prije svega, jasno odrediti značenje tog pojma i njegove implikacije.

Zagovornici multikulturalizma odbacuju tzv. *melting pot* ideal prema kojemu se od pripadnika manjinskih skupina očekuje da se asimiliraju u dominantnu kulturu. Oni ističu da multikulturalizam podrazumijeva integraciju manjinskih skupina u društvo. Već spomenuti teoretičar multikulturalizma, Will Kymlicka, tvrdi da sama tolerancija različitosti u društvu nije dovoljna i ne znači da su time manjinske skupine jednake u pravima i slobodama s pripadnicima domaće skupine. Ono što je potrebno je priznavanje i pozitivna praksa od strane domaćeg stanovništva prema manjinskim skupinama i prema njihovim pravima. Naime, jedan od važnijih argumenata za multikulturalizam slijedi iz ideje komunitarizma. Čovjek ne može u potpunosti ostvariti i definirati svoj identitet u izolaciji od drugih ljudi. Naprotiv, čovjek definira svoj identitet upravo u dijalogu, interakciji i zajedništvu s drugima, čovjek je ovisan o tome da ga druga osoba prepozna i prizna. Odsutnost prepoznavanja ili pak pogrešno prepoznavanje pojedinca može za posljedicu imati njegovu alijenaciju i marginalizaciju u društvu. Komunitarizam, dakle, govori o važnosti kolektivnih ciljeva i vrijednosti.¹⁸

¹⁶ Tecilazić Goršić. A. 2017. Socijalna integracija azilanata i izbjeglica u hrvatsko društvo. *Ljetopis socijalnog rada* 24 (3): 437-451.

¹⁷Tecilazić Goršić. A. 2017. Socijalna integracija azilanata i izbjeglica u hrvatsko društvo. *Ljetopis socijalnog rada* 24 (3): 437-451.

¹⁸ <https://plato.stanford.edu/entries/multiculturalism/#JusForMul>

Nadalje, kultura je važan element identiteta svakog čovjeka i njezina uloga u razvoju ljudskog djelovanja je neosporna pa je iz tog razloga važno usvojiti pretpostavku o jednakoj vrijednosti svih kultura. Kymlicka smatra da je kultura pojedinca važan uvjet osobne autonomije. Imati autonomiju znači imati mogućnost izbora između različitih opcija unutar kojih čovjek može revidirati, uokviriti i slijediti svoje ciljeve. Osim autonomije, kulturno članstvo i pripadnost određenom društvu važno je za osobni identitet.

Politika multikulturalizma, dakle, ima sljedeće karakteristike. Prvo, ona nastoji odgovoriti na različite zahtjeve kulturnih skupina u nekoj državi. Drugim riječima, odgovara na izazove koji nastaju kao rezultat kulturne raznolikosti i postojanja manjinskih skupina. Ti izazovi tiču se etničkih sukoba, federalne autonomije, nepovoljnih položaja pripadnika drugih religija, itd. Drugo, multikulturalne politike imaju za cilj osigurati sredstva pomoću kojih manjinske skupine mogu slijediti i prakticirati svoje kulturne i društvene običaje. Tu je multikulturalizam u sukobu s asimilacijom jer on priznaje da ljudi imaju različite načine življenja te smatra da država ne treba inzistirati na asimilaciji manjinskih skupina, već im pružiti alate za provođenje vlastitih načina života i kulture. Cilj multikulturalizma nije nekakav oblik ujednačenosti i homogenosti: umjesto toga, cilj je omogućiti postojanje razlika i dozvoliti slobodno iskazivanje istih.¹⁹

No, ne slažu se svi s idejom multikulturalizma. Neki autori smatraju da država ne treba osigurati ili težiti ka kulturnoj integraciji, već treba ostvariti politiku ravnodušnosti prema manjinskim skupinama.²⁰ Zapravo, oni koji odbijaju multikulturalizam smatraju kako je u interesu svakog naroda i svake države očuvati posebnosti vlastite kulture. Pripadnici određenog naroda žele biti u stanju oblikovati način na koji će se njihova nacija razvijati i koje će vrijednosti njegovati. Svakom narodu je od posebne važnosti vlastiti kulturni kontinuitet. Ako bi država dopustila ulazak brojnih imigranata u društvo, društvene i kulturne promjene bi se događale brzo i naglo, a to bi se manifestiralo kroz nezadovoljstvo i nelagodu domaćeg stanovništva. Iz tih razloga se protivnici multikulturalizma pozivaju na očuvanje izvorne kulture kao razuman kriterij za ograničavanje priljeva imigranata. Međutim, smatramo kako takav argument nije dovoljno uvjerljiv da bismo odbacili multikulturalizam. Nije jasno na koji način možemo doći do sigurnosti da će se promjene u kulturi i društvu događati brzo i da će one imati bilo kakve negativne posljedice. Zatim, u nekim narodima

¹⁹<https://www.iep.utm.edu/multicul/#H2>

²⁰<https://plato.stanford.edu/entries/multiculturalism/#JusForMul>

postoji tendencija preuveličavanja vrijednosti i prepoznatljivosti vlastite kulture (npr. među Amerikancima ili Britancima). Također, kultura i društvo se mijenjaju zbog brojnih čimbenika koji nisu uvijek povezani s imigracijama.²¹

Postoje i oni koji smatraju da je isključenje imigranata opravdano kada je u pitanju nacionalna sigurnost. Nacionalna sigurnost smatra se temeljnom odgovornošću svake države pa, shodno tome, država može spriječiti ulazak imigrantima ako oni predstavljaju opasnost i prijetnju nacionalnoj sigurnosti. Iz određenog kuta gledanja, to stajalište je sasvim razumno, ali ipak, pogledamo li iz nekog drugog kuta, shvatit ćemo da ono implicira brojne probleme. Primjerice, nakon 11. rujna muslimanima je ulazak u države Europe bio otežan, a osobito i ulazak u Sjedinjene Američke Države. Zakoni mogu spriječiti ulazak legalnih imigranata, ali ne mogu spriječiti ulazak onih ilegalnih. Tu postoje i stranci koji dolaze u državu samo privremeno, kao turisti, gostujući radnici, studenti i slično. Dakle, čak i ako zakoni neke države strogo kontroliraju ulazak stranaca, posebice onih koji se smatraju opasnima, i dalje ne mogu isključiti sve strance, osim ako ne ograniče i dolazak privremenih posjetitelja.²² Osim toga, Amerikanci su nacionalnu sigurnost počeli upotrebljavati i kao opravdanje za isključivanje drugih skupina ljudi, poput pripadnika LGBT populacije i svih onih čija stajališta nisu u skladu s dominantnom američkom ideologijom. Dakle, kriterij nacionalne sigurnosti itekako može biti zloupotrebljiv i problematičan i potrebno ga je jasno i razumno odrediti.²³

²¹<https://plato.stanford.edu/entries/immigration/#PreCul>

²²<https://plato.stanford.edu/entries/immigration/#EstSec>

²³H.Carens. J. 2013. The Ethics of Immigration. New York. Oxford University Press.

Zaključak

Zapadna Europa postala je odredište za brojne migrante i posljednjih se godina često govori o europskoj migracijskoj krizi koja je uzrokovana dolaskom ljudi prvenstveno s Bliskog Istoka i Afrike koji bježe od konflikata, progona i siromaštva kako bi pronašli sigurnije uvjete za život. Svakodnevno se susrećemo s ovom temom jer je ona zbog svoje političke, etičke i društvene relevantnosti prisutna u medijima, javnim raspravama, politici. Migracijski tokovi uzrokuju mnogobrojne transformacije, no mi smo se u radu osvrnule pretežno na društvene promjene i posljedice migracija s kojima se susreću imigranti, ali i društva koja ih prihvaćaju.

Analizirale smo problem integracije i prilagodbe imigranata u društvo i kulturu strane zemlje, a kada je riječ o integraciji kao interakciji imigranata i društva primitka neizostavno je pitanje socijalne isključenosti imigranata. Izložile smo neke od mogućih uzroka socijalne marginalizacije imigranta kao što su reakcije domaćeg stanovništva koje često vode do diskriminacije imigranata, jačanja predrasuda i stereotipa te prisutnosti rasizma i ksenofobije u društvu. Osvrnule smo se i na religijski problem i pitanje predstavlja li sekularizam koji vlada u zapadnim europskim društvima prepreku za integraciju i prihvaćanje imigranata. Analizirajući ulogu religije u procesu integracije imigranata i uspoređujući situaciju u zapadnoj Europi i Sjedinjenim Američkim Državama dolazi se o zaključka kako u zapadnoj Europi religija imigranata doista otežava njihovu prilagodbu.

U radu smo se zatim bavile pitanjem imamo li dužnost prihvatiti izbjeglice i imigrante te smo se pozvale na razloge koje navodi politički teoretičar i filozof Joseph Carens, kako bismo opravdale stajalište da imamo dužnost prihvatiti imigrante i osigurati im uspješnu integraciju. Jedan razlog je uzročna veza, a to znači da su postupci svih, pa tako i naše države utjecale na situaciju u kojoj se nalaze imigranti. Nadalje, ne treba zaboraviti humanitaran aspekt prihvaćanja imigranata i kolektivnu odgovornost svih država da riješe probleme uzrokovane socijalnim institucijama.

U Europi imigranti s velikim naporom prolaze kroz proces prilagodbe zbog brojnih prepreka koje otežavaju potpunu integraciju, međutim, smatramo kako je uspješna integracija migranata i njihova socijalna uključenost moguća i poželjna. Socijalna uključenost veliki je izazov, a kako se radi o dvosmjernom procesu potrebno je s jedne strane osnaživati imigrante i s druge strane važno je educirati i podizati svijest zajednice o problemu i implikacijama migracija kako bi se poticalo razumijevanje, toleranciju, multikulturalizam i društveni napredak. Istaknule smo rješenja i prijedloge za uspješnu integraciju imigranata kako bi im

zemlje u koje dolaze mogle osigurati neophodne preduvjete za adaptaciju, osnaživanje i kvalitetniju egzistenciju. Smatramo da je za proces integracije imigranata potrebno povezati i integrirati različitosti, odbacujući pritom predrasude i stereotipe. Za ostvarivanje interakcije između imigranata i domaćeg stanovništva potrebna je komunikacija, stoga nam se obrazovanje čini kao nužan korak u ostvarivanju tog cilja. Obrazovanje je neophodno za učenje jezika, upoznavanje kulture i posebnosti društva u koje su došli, ali i za napredovanje u pogledu zapošljavanja i pronalaženja sigurnih i stabilnih uvjeta za život.

Neosporno je da između različitih društava postoje znatne društvene, kulturne, religijske, vrijednosne razlike koje otežavaju međusobno razumijevanje i interakciju tih skupina. No, ako se integraciju ne shvati jednosmjerno te ako se potiče multikulturalizam shvaćen kao postojanje razlika i slobodno iskazivanje istih, a ne kao homogenost, tada se manjinama omogućava provođenje vlastitih načina života i kulture. U završnom dijelu rada prikazale smo argumente za prihvaćanje multikulturalizma i odbacile teze protiv multikulturalizma. Multikulturalizam je jedan od koraka u rješavanju problema integracije i socijalne uključenosti imigranata. Smatramo da asimilacija manjinskih skupina u dominantnu kulturu nije idealno rješenje, već je potrebno priznavanje i prakticiranje kulturnih i društvenih običaja imigranata, jer je kultura neizostavan element svakog pojedinca.

Popis literature

Calder. G., Cole. P., Seglow. J. ur. 2010. *Citizenship Acquisition and National Belonging. Migration, Membership and the Liberal Democratic State*. London: Palgrave Macmillian.

Čačić-Kumpes. J., Gregurović. S. 2012. Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju* 42 (3): 305-336.

Haramija, P., Trošelj Miočević, T. 2018. Religija i ekonomska integracija migranata u Europskoj Uniji. *Ekonomska misao i praksa* 1: 335-374.

H.Carens. J. 2013. *The Ethics of Immigration*. New York. Oxford University Press.

Oklobdžija M., 1991. Imigranti i društvo useljenja (problematika društvenih interakcija). *Migracijske teme* 7 (3-4): 259-275.

Tecilazić Goršić. A. 2017. Socijalna integracija azilanata i izbjeglica u hrvatsko društvo. *Ljetopis socijalnog rada* 24 (3): 437-451.

Internet stranice

Cordeiro Rodrigues, University of York, <https://www.iep.utm.edu/multicul/#H2>

Wellman, Christopher Heath, "Immigration", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2015 Edition), Edward N. Zalta (ur.), <https://plato.stanford.edu/entries/immigration/#Lib>

Song, Sarah, "Multiculturalism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2017 Edition), Edward N. Zalta (ur.), <https://plato.stanford.edu/entries/multiculturalism/#JusForMul>